

Muzejní čtvrtletník

speciální výroční číslo

**UŽ
130
LET**

V životě lidí i institucí jsou meziny, kdy je dobré trochu zavzpomínat, možná i vážně bilancovat. Tou výjimečnou příležitostí bývají kulaté narozeniny. Turnovské muzeum čekají letos narozeniny opravdu hodně kulaté – už sto

třicáté. Nad současným posláním a úkoly muzea se v prvním letošním čísle našeho časopisu zamyslela jeho ředitelka Vladimíra Jakoubčová. Za těch 130 let, co existujeme, se toho změnilo opravdu hodně. V roce svého narození (1886) patřilo turnovské muzeum k padesátce prvních regionálních muzeí v českých zemích, která tehdy vznikala z rozhodnutí městských rad. Aby nezůstalo jen u proklamací, každé z nich potřebovalo svého „kmotra“, který je zaštiťoval, tím turnovským se stal malíř Jan Prousek. Ve svém domě U Českého granátu nezištně shromažďoval a opatroval první historické a národopisné sbírky. K němu se přidávali další nad-

šenci – sestry Proškovy, dr. J. V. Šimák a další sběratelé i dárci. V budově radnice se pak v neděli dopoledne zpřístupňovaly tyto první muzejní poklady návštěvníkům. Zlom nastal v roce 1925 po Krajiněské výstavě, během které muzeum všechny překvapilo rozsahem svých sbírek ve velké expozici instalované v dnešní budově Základní umělecké školy na turnovském náměstí. Rok 1927 přinesl odkaz nešťastné rodiny Boháčkovy a muzeum přesídlilo do vlastní budovy čp. 71 v dnešní Skálově ulici. V témže roce zde byly zpřístupněny první stálé historicko-vlastivědné expozice. Velká Kamenářská výstava, pořádaná v Turnově v roce 1930, přinesla

vznik mineralogických a kamenářských sbírek pořízených z darů turnovských kamenářských firem. To už byla éra dalšího správce muzea prof. Josefa Varcla. Okupace v letech 1939–1945 přinesla celonárodní tragédii a poznamenala i práci muzea. V přízemí hlavní budovy sídlila policie a z expozic se staly znovu jen depozitáře. Muzeum ožilo až přístavbou 3. patra v roce 1948. Vznikla zde obrazárna, ve které byly prezentovány výtvorné sbírky spolku Turnovské dílo, který se spojil s muzeem.

Další výrazné změny byly spjaté se jménem ředitele Jana Knoba v období 60. let minulého století. V roce 1963 muzeum zřídilo nové stálé expozice, které se dotvářely

až do počátku 70. let. Podle odborných scénářů vznikla archeologie (Jan Filip), mineralogie (Jiří Šolc a Václav Ziegler), etnografie (J. V. Scheybal), kamenářství a expozice granátových šperků (Jan Knob) a historie (Josef Kočí a Jan Knob). 1. května 1968 otevřel poprvé své brány návštěvníkům i Dlaskův statek v Dolánkách. A 5. května 1974 se v nové galerii konečně dočkali svého místa i bojovníci na Alšově obrazu Pobití Sasíků pod Hrubou Skálou. Muzeum v této době zažívalo opravdové návštěvnícké hody. Magnetem se stali nejen „Sasíci“, ale zaslouženého ohlasu dosáhly i samotné specializované expozice a jejich prezentace, kterými se muzeum výrazně odlišovalo od celé řady regionálních institucí. Událostmi těchto let byly i velké výstavy (50 let republiky, výstava k 85. výročí Střední umělecko-průmyslové školy, Knihtisk). Pracovala muzejní a vědecká rada a Klub přátel muzea. Pod hlavičkou muzea fungoval i Spolek rodáků a přátel Turnova v Praze. Ředitel Jan Knob, který se stal v odborných kruzích všeobecně uznávanou autoritou a dovedl v té době muzeum na výjimečnou úroveň, byl ovšem jako nestraník ze své funkce k 1. lednu 1975 odvolán. Následujících jedenáct normalizačních let už tak veselých nebylo. Přesto v roce 1982 došlo k reinstalaci expozice

historie (Hana Maierová) a etnografie (Vladimíra Jakoubčová). Rok 1984 přinesl novou tradici – pořádání Mezinárodních šperkařských symposií. Tímto počínem byla završena specializace muzea na drahé kameny a jejich zpracování. Sbírká současného autorského šperku dnes nejčastěji reprezentuje muzeum na zahraničních výstavách. V roce 100. výročí založení muzea (1986) konečně skončila kapitola stranického normalizačního vedení. Muzeum se stalo první institucí v okrese, která měla před listopadem 1989 nestranického ředitele. V jeho čele se navíc poprvé objevila žena – Vladimíra Jakoubčová. S novou expozicí se změnil i život Dlaskova statku. V roce 1987 se zde poprvé slavily Velikonoce, ke kterým během let přibýly další, dnes tak oblíbené folklorní slavnosti. Turnov dostal i své Staročeské trhy, slavnost tradičních řemesel a dobré muziky. Těch změn pak za 30 let následovalo neskutečné množství. Etapové stavební úpravy hlavní budovy, domu U Bažanta, galerie, atria, přestavba a přístavba depozitářů (budova bývalé věznice), zbudování výtahu a úpravy budov pro bezbariérový přístup a s tím vším spojené i opakované náročné stěhování sbírek. K velkým akcím patřil projekt Klenotnice (prezentace historických sbírek SUPŠ Turnov) a stavba Kamenářského domu

(2010) či loňské dláždění dvora. Svou tvář měnily opět i stálé expozice – archeologická, kamenářská, expozice Z kulturní historie kraje a expozice mineralogická, se kterou se muzeum v roce 2000 se ctí účastnilo evropské soutěže muzeí. K tomuto výčtu nutno připočítat stovky výstav, kulturních a výchovných programů, workshopů, výtvarných dílen, programů pro školy i dospělé i doprovodných programů k výstavám, práci zájmových kroužků a činnost spolků – Spolku přátel muzea a Pekařovy společnosti Českého ráje. To vše je práce současných turnovských muzejníků, kteří svým dílem přispívají k výslednému obrazu dnešního muzea. Přímou nezúčastněný člověk si jen stěží umí představit, kolik je za tím vším práce nejen duševní, ale i opravdu fyzické, kolik nápadů, kolik úsilí v boji o finanční zajištění. V loňském roce se areál muzea rozšířil o další objekt (čp. 72), ve kterém mj. vznikne přednáškový sál (místo rušeného prostoru u Sasíků v souslednosti s budováním horolezecké expozice). Nezbyvá než si přát, aby i budoucí velkoryse plánovaná horolezecká expozice byla završena úspěchem, který otevře novou etapu v historii turnovského muzea. Elán turnovských muzejníků a podpora Libereckého kraje u toho určitě chybět nebudou.

Jitka Petrušková

Dům U Bažanta je spjat s turnovským muzeem od roku 1977, kdy jej muzeum koupilo. V bývalém zájezdním hostinci jsou dnes umístěny kanceláře muzejních pracovníků. Veřejnosti je přístupný pouze bývalý hostinský sál (čtyři okna v přízemí na pravé straně), kde jsme před pár lety zřídili návštěvnícké centrum, a prodejna (dvě okna v přízemí vlevo). Na kresbě Karla Kinského je patrné, že kdysi z obou stran domu stávaly brány, z nichž dodnes stojí ta pravá s barokní sochařskou výzdobou. (Autorem modelu je náš kolega Tomáš Štefánek.) Na konci 19. století vyrostl vedle

hostince U Bažanta dům rodiny továrníka Josefa Boháčka, majitele prosperující turnovské provaznické továrny (pozdější Juta). V roce 1927 odkázal pan Boháček dům muzeu, které zde instalovalo své expozice. Byl to výjimečný dar, který umožnil našemu muzeu rozvoj po všech stránkách. Později k muzeu přibyl Dům U Bažanta, budova bývalé věznice nacházející se v zadním traktu a v minulém roce i dům čp. 72, ve kterém dosud sídlí městský úřad – bývalý okresní soud. Spolu s Kamenářským domem tak vznikl ucelený muzejní areál.

První expozice nového turnovského muzea byly instalovány na radnici, v 1. patře s výhledem do náměstí, jejich fotografie se nám nedochovaly. Víme ale, že se na jejich podobě výrazně podílel Jan Proušek, který umělecky instaloval i starožitnosti ve svém vlastním bytě. V roce 1925, během velké krajské výstavy, muzeum instalovalo expozice na několika místech, např. v budově dnešní Základní umělecké školy na náměstí. Spodní fotografie už pocházejí z dnešní budovy ve Skálově ulici, takto to v ní vypadalo ve 40. letech 20. století.

Velkými proměnami prošly expozice v 60. letech, z této doby máme zachováno poměrně hodně fotografií, autorem většiny z nich je turnovský fotograf a dokumentátor Jaroslav Hajfler. V muzeu byla tehdy instalovaná i přírodovědná expozice. Dnes už však přírodovědné oddělení nemáme, jeho sbírky byly převedeny do jiných muzeí v regionu.

V druhé polovině 70. let se odehrála velká akce – stavba muzejní galerie, která se měla stát (a také stala) domovem obřího obrazu Pobití Sasíků pod Hrubou Skálou. Galerie byla stavěna v Akci Z a naši starší kolegové na ni dodnes živě vzpomínají. Využit pro ni byl prostor bývalého vězeňského dvora, místo, které se nachází mezi budovami muzea (Boháčkovým domem a domem U Bažanta) a bývalou věznicí, ve které byly zřízeny muzejní depozitáře. Propojení budovy s expozicemi s novou galerií bylo vyřešeno výstavbou zastřešeného koridoru.

V roce 1974 byla galerie hotová a bylo do ní instalováno plátno Pobití Sasíků pod Hrubou Skálou – s rozměry 8,5 na 10 metrů se jednoznačně jedná o náš největší exponát. Obraz namalovali Vojtěch Bartoněk, Karel Vítězslav Mašek a Václav Jansa podle předlohy Mikoláše Alše pro pavilón Klubu českých turistů na Národopisné výstavě v Praze v roce 1895. Po skončení výstavy byl osud plátna neslavný, dokud nebylo rozhodnuto o jeho instalaci v turnovském muzeu. Na archivní fotografii (mimochodem z tak velké akce se nám překvapivě zachovaly jen dvě) je zachycen přesun svinutého obrazu z turnovské sokolovny, kde byl poprvé po dlouhé době rozvinut a jeho plátno zpevněno, do nové galerie.

V posledních letech se průběžně rekonstruovaly muzejní budovy, obnovovaly expozice, a tak se rozhodně nenudíme. Pyšníme se novou, v roce 2010 postavenou podzemní Klenotnicí s instalací uměleckých výtvorů ze zdejší šperkařské školy, či tolik potřebnou přístavbou depozitářů k budově bývalé věznice.

Velkou radostí bylo i postavení repliky jednoho z nejkrásnějších městských roubených domů, který až do roku 1973 stával na turnovském Havlíčkově náměstí a poté musel ustoupit dnes už léta nevyužívané budově Telecomu. V roce 2010 vyrostla v zahradě muzea jeho zmenšená kopie, která dostala jméno Kamenářský dům. Od té doby slouží především k pořádání interaktivních dílen a workshopů, v patře se nachází menší výstavní prostor, který se snažíme plnit výstavami spojenými se sbírkami rodiny Scheybalových, které jsme získali ve stejném roce.

Jedním z velkých benefitů, který práce v našem muzeu nabízí, je skvělý kolektiv. Jsme sice jenom lidi, takže občas něco zaskřípe, ale jinak se máme rádi a rádi spolu pracujeme. I když mnoho volného času při našem hektickém pracovním nasazení nevyšetříme, snažíme se alespoň jednou ročně vyjet na poznávací exkurzi a občas uspořádáme oslavu nebo večírek. Jednou ročně, před Vánocemi, pořádáme také trénink v bowlingu.

Muzejní čtvrtletník

speciální výroční číslo

Nedokončený obraz Dlaskova statku namaloval Jan Proušek na konci 19. století.

1716–2016

Jeden z nejlépe dochovaných stavebních souborů lidové architektury v Pojizeří si připomíná 300 let svého trvání

Dlaskův statek je historický cenný objekt, ve kterém je od roku 1968 umístěna expozice Muzea Českého ráje v Turnově. Je jedním z nejkrásnějších a zároveň nejtypičtějších příkladů roubené architektury českého venkova. Bývalá svobodnická usedlost a rychta byla postavena v malebném údolí řeky Jizery v obci Dolánky, která byla od 16. století až do roku 1945 součástí hruborohozeckého pan-

ství. Statek byl původně situován u brodu a dřevěného mostu přes Jizeru. Jeho prvním držitelem byl patrně sedlák Václav Kvapil, který je v soupise obyvatel podle víry z roku 1651 uváděn jako Václav Dolanský. Po jeho smrti v roce 1667 prodala jeho žena Kateřina celý grunt i s příslušenstvím svému zeti Jiřímu Dlaskovi. Ten byl prvním hospodářem z rodu Dlasků, jichž se na statku vystřídal během dvou staletí sedm generací. Na dnešní místo byl stávající dům s hospodářským zázemím přenesen na počátku 18. století. Důvodem k přemístění byla snaha ochránit stavení před škodami,

které způsobovaly povodně v době jarního tání. Objekt i s hospodářskými budovami nechal do tzv. hoření zahrady přenést Václav Dlask. Obytné stavení s chlévy bylo stroubeno z nových trámů, staré trámy byly použity ke stavbě stodoly, drobných hospodářských budov a ohrady. Stavba, včetně mohutného trámového oplocení se dvěma branami, horní zděnou a dolní dřevěnou, byla dokončena v říjnu 1716. V roce 1740 další z majitelů gruntu zbudoval vrata v dolní části dvora. Nejčilejším stavebníkem, který přispěl k největší proměně objektu, byl Josef Dlask, který hospodářství spravoval

v letech 1778–1812. V roce 1784 nechal od turnovského kameníka Jana Chládky postavit před statkem sochu Panny Marie, v létě roku 1789 přistavěl k obytnému stavení kvelb (mléčnou komoru) a nad ním špýchar – roubenou světnici příčně vsazenou do krovu. V závěru 18. století nechal vyměnit prohnílé roubení v obytné části domu a chlévy a maštal vyzdít z kamene. Brzy na to byly vnitřní stěny světnice a strop opatřeny vyzdívkou, byla pořízena nová kachlová kamna s měděnou troubou, opravena dřevěná vrata na zahradu, provedena rekonstrukce sklepa pod stodolou a přistavěn

teletník. V roce 1813 předal Josef Dlask hospodářství synovi, nejznámějšímu z rodu Dlasků – pisateli pamětí. Ten byl na svou dobu výjimečně vzdělaným sedlákem a také sebevědomým a prosperujícím hospodářem. I on se podílel na mnoha stavebních proměnách usedlosti – vyspravil a zvětšil sklep pod stodolou, přistavěl teletník, v roce 1822 nechal udělat na domě novou lomenici, v roce 1827 obezdil světnici a opatřil ji tzv. vláským stropem, rok na to dal zvýšit komín o dvě řady cihel a do jeho horní části dal vsadit železná dvířka proti plamenům. V roce 1830 pořídil nová horní vrata a dvě úžlabí u stodoly. Před odchodem na výměnek si se synovou pomocí zvelebil horní velkou světnici. Četné stavební úpravy provedli i jeho potomci. Ke světnici v přízemí přibyla zděná světnička, a tím rozšířeno štítové průčelí do dnešní podoby, byla vyměněna okna a na dvoře postaveny kůlny. Rod Dlasků na doláneckém statku hospodařil až do roku 1883, kdy poslední z nich – Josef postoupil statek zatížený dluhy odevzdací

listinou Františku Brožovi. Rod Brožových a s ním spřízněný rod Frydrychů společně hospodařili na statku až do roku 1953. V roce 1942 se rodině podařilo získat peníze od památkového ústavu na opravu pavlače, okrajové římsy a lomenice. Dostalo se také na opravu stodoly a podle Prousovkých kreseb byla opravena dolní zadní vrata. V 50. letech byly poslední majitelky hospodářství Vlasta Melicharová, rozená Brožová, a její matka Anna Frydrychová tehdejším totalitním režimem obžalovány z ohrožení jednotného hospodářského plánu a odsouzeny Okresním soudem v Turnově. Veškerý jejich majetek propadl státu a usedlost i s polnostmi převzalo do správy JZD Všeň. Po několika letech užívání objektu zemědělci byl obytný dům i hospodářské budovy zdevastovány natolik, že stát dbalý četných upozornění památkářů a místních výtvarníků svěřil na počátku 60. let správu Dlaskova statku turnovskému muzeu. Muzeum však nemělo prostředky na celkovou rekonstrukci a tak v roce 1968 zpřístupnilo návštěvníkům

pouze světnici v přízemí. Zbylou část objektu využívalo jako provizorní depozitáře. V roce 1977 byly zahájeny práce na opravách, které měly zajistit adekvátní památkovou ochranu stavebních celků. Neprobíhaly však systematicky a ne všechny stavební zásahy do konstrukce domu byly provedeny dobře (např. oprava střešní krytiny v roce 1977). Rekonstrukce, která umožnila zpřístupnění celého areálu včetně hospodářských budov, zahrnovala opravu podlah, vnějších i vnitřních omítek, propadlé klenby ve sklepech stodoly, plynotřezbu domu i stodoly a řadu dalších prací a byla dokončena až v roce 1986. V tomto roce se také Dlaskův statek poprvé rozezněl zpěvem a tancem folklórních souborů, které zde od té doby pravidelně vystupují na akcích představujících výroční obřady. Práce spojené s opravami domu však probíhaly i v letech následujících, a to i po té, co muzeum v roce 1993 vrátilo objekt s přílehlými budovami v restitučním řízení původním majitelům, se kterými od té doby velmi úspěš-

ně spolupracuje. Poslední velkou rekonstrukcí bylo v roce 2006 vyzdvižení podpůrného vestavěného krovu obytného domu, který nese krov původní, a položení nové krytiny – dřevěného štípaného šindele na střeše obytného domu, stodoly i hrady. V současné době turnovské muzeum spravuje objekt na základě nájemní smlouvy s jeho majitelkou. Expozice, které návštěvníkům přibližují tradiční obřady a obyčeje, tradiční řemesla a další projevy lidové kultury Pojizeří, každoročně mění svou obsahovou náplň, několikrát do roka statek ožívá kulturními pořady, řemeslnými dílnami, jarmarky, konají se zde svatební obřady. A tak je Dlaskův statek, který se do společenského povědomí dostal na konci 19. století zásluhou malíře Jana Prouška a dalších nadšených vlastivědných pracovníků, i dnes objektem živým a svou nenahraditelnou atmosférou stále láká veřejnost. V roce 2009 byl Dlaskův statek zapsán na seznam Národních kulturních památek České republiky.

Vladimíra Jakoubčová

Dlaskův statek od svého vzniku prodělal několik stavebních úprav, ale jeho vnější podoba se příliš nezměnila, jak dosvědčují i historické fotografie. První vlevo pochází z roku 1887, následuje černobílý snímek z roku 1936 a barevný dřevoryt Karla Vika, na kterém je znatelná původní barevnost sochy Panny Marie.

Model v měřítku 1:72 vytvořil pan Josef Licehamer z Liberce a statku (resp. muzeu) jej u příležitosti oslav třístých narozenin letos 23. dubna věnoval.

